

Índex

Pròleg.....	5
Abreviatures	8
1. El món de la pregària actual.....	9
2. Antecedents bíblics.....	45
3. Antecedents teològics de la pregària i del diàleg entre les religions	57
4. Praxi pastoral.....	71
5. Conclusió: desafiaments i propostes.....	83
Annex I.....	91
Annex II.....	99
Agraïments	117
Bibliografia.....	119

Pròleg

La torre de Babel

“En tota la terra es parlava una sola llengua i es feien servir les mateixes paraules. Els homes van emigrar des de l’orient, trobaren una plana al país de Xinar i la van poblar.

Llavors, parlaren entre ells de fer maons i coure’ls al forn. Així començaren a fer servir maons en lloc de pedra, i asfalt en lloc de morter.

Després van dir:

—Vinga, edifiquem-nos una ciutat i una torre que arribi fins al cel; així ens farem un nom i no ens dispersarem per tota la terra.

El Senyor va baixar per veure la ciutat i la torre que construïen els homes, i es digué:

—Tots formen un sol poble i parlen una sola llengua. Si aquesta és la primera obra que emprenen, des d’ara cap dels seus projectes no estarà fora del seu abast. Baixem a posar confusió en el seu llenguatge perquè no s’entenguin entre ells.

Així el Senyor els va dispersar des d’aquella regió per tota la terra, i van abandonar la construcció de la ciutat.

Per això, aquella ciutat porta el nom de Babel, perquè allà el Senyor va posar la confusió en el llenguatge de tota la terra, i des d’allà el Senyor va dispersar els homes arreu de la terra.”

(Gn 11,1-9)

La Primavera d’Assís

L’any 1986, el Papa Joan Pau II va convocar a Assís un esdeveniment únic en la història mundial: una jornada d’Oració per la Pau del món en la qual van participar representants de les principals confessions cristianes i no cristianes del món.

Escoltem les mateixes paraules de la intenció i explicació que en el discurs de Nadal del dia 22 de desembre va dirigir el Papa Joan Pau II a la seva Cúria romana:

“En Asís, de una manera extraordinària, se descobrí el valor únic que la oració té per a la pau; en efecte, se va veure que és impossible tenir pau sense oració, la oració de tots, cadascun amb la seva pròpia identitat i buscant la veritat. De acord amb el que hem dit, se ha de veure en això una altra manifestació maravillosa d'aquesta unitat que ens vincula, més enllà de les diferències i divisions que tots coneixem. Toda oració autèntica està sota l'influència del Espiritu que intercede insistentement per nosaltres..., perquè no sabem demanar com convé, però ara en nosaltres amb gemidos inefables i el que examina els corsos, coneix qual és l'aspiració del Espiritu (Rom 8,26-27). Podem en efecte afirmar que toda autèntica plegaria està moguda per el Espiritu Sant, que està misteriosament present en el corason de cada persona.”

(AAS 79 (1987), p. 1089; Butlletí de la Santa Seu, nº 64, vol. 22/1 (1987), p. 60-61)

La Pentecosta de l'Esperit

“Quan va arribar la diada de la Pentecosta, es trobaven reunits tots junts.

De sobte, com si es girés una ventada impetuosa, se sentí del cel una remor que omplí tota la casa on es trobaven asseguts. Llavors se'ls van aparèixer unes llengües com de foc, que es distribuïen i es posaven sobre cadascun d'ells.

Tots van quedar plens de l'Esperit Sant i començaren a parlar en diverses llengües, tal com l'Esperit els concedia d'expressar-se. [...]

—No són galileus, tots aquests que parlen?

Doncs, ¿com és que cadascun de nosaltres els sentim en la nostra llengua materna?

Parts, medes i elamites, habitants de Mesopotàmia, de Judea i de Capadòcia, del Pont i de l'Àsia, de Frígia i de Pamfília, d'Egipte i de les regions de Líbia tocant a Cirene, i els qui han vingut de Roma, tots, tant jueus com prosèlits, cretencs i àrabs, els sentim proclamar en les nostres pròpies llengües les grandeses de Déu.”

(Ac 2,1-10)

1. El món de la pregària actual

Definició de pregària

Tal i com apunta Ermanno Ancilli, “l’oració és un fenomen primari de la vida religiosa; és el seu cor, el seu gest central, fins a distingir l’home religiós del no religiós.”¹ Continua dient que el fet d’orar no és un acte aïllat de la vida de la persona, sinó una actitud de vida, en la qual la persona està dirigida a l’Absolut i concep aquest Absolut com una realitat present i poderosa. Aquesta actitud comporta dues dinàmiques: una de centrífuga en la qual la persona es centra en ella mateixa, interioritza la seva vida, se separa temporalment de la rutina, i una altra actitud centrípeta que fa que s’obri a l’Altre, dialoga, escolta i discerneix amb l’Absolut.²

Tal i com apunta J. Martín Velasco, “allí on la pregària ha emmudit per complet, ha desaparegut també la religió”.³ L’autor també afirma que la pregària és una expressió immediata i primària de la qual neixen totes les altres manifestacions religioses.

L’oració no sols és el nucli de qualsevol religió, com afirma E. Ancilli, sinó que la pregària i el sentit religiós formen part de la condició humana al llarg de tota la seva història, segons ho diu Benet XVI,⁴ i des dels temps més antics no hi ha hagut cap civilització que no hagi estat religiosa. La pregària, llavors, és en el cor de tota persona i de tota civilització. Aquest desig de Déu fa de l’ésser humà un *homo orans*. Es tracta d’una actitud primària, interior, necessària existent en cada persona abans i tot de pertànyer a cap religió. És anterior a les paraules, als ritus, als actes de culte, és només una manera d’estar davant Déu.

1. E. ANCILLI, “Oración”, *Diccionario de Espiritualidad*, Herder, vol. III, Barcelona 1984, p. 11.

2. *Ibidem*, pp. 11-27.

3. J. MARTÍN VELASCO, *Introducción a la fenomenología de la religión*, Ediciones Cristiandad, Madrid 1978, p. 172.

4. Cf. BENET XVI “La pregària cristiana” en *Catequesis de Benet XVI a les audiències Generals*, Documents d’Església núm. 999-1000, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, Barcelona 2012, pp. 67-68.

“L’home porta en si mateix una set d’infinít, una nostàlgia d’eternitat, una recerca de bellesa, un desig d’amor, una necessitat de llum i de veritat, que l’impulsen vers l’Absolut; l’home porta en si mateix el desig de Déu.”⁵ Sant Tomàs d’Aquino defineix la pregària com “l’expressió del desig que l’home té de Déu.”

L’home és un ésser religiós per naturalesa, és *homo religiosus* igual que és *homo sapiens*. Tal i com afirma el Catecisme de l’Església Catòlica, “el desig de Déu és inscrit en el cor de l’home, ja que l’home ha estat creat per Déu i per a Déu” (n. 27). *L’homo religiosus* no és un fruit exclusiu del món antic, sinó que travessa tota la història de la humanitat amb diferents i múltiples manifestacions religioses i amb la finalitat de respondre al desig de plenitud, de felicitat, a la recerca de sentit.

Xavier Melloni fa una distinció subtil i alhora fonamental entre la diferència que hi ha entre pregar/orar i meditar. Aquestes dues pràctiques comparteixen la finalitat última, la relació amb Déu/la veritat última. Les distincions que surten d’aquesta comparativa, són la relació amb un Tu que té la pràctica de pregar/orar de les religions teistes, referides a un Déu personal i, en canvi, la meditació pròpia de les tradicions orientals és una activitat interna de la consciència sense el tu.⁶ Cal dir però que les dues modalitats de relació última amb l’Absolut es caracteritzen per tenir un *modus operandi* similar. Les dues eduquen, proposen, custodien, impulsen i estimulen a fidels que siguin assidus a les formes de devoció. L’energia que es fomenta, però, és diferent de les unes a les altres. L’energia devocional prové del cor i de l’amor; en canvi, l’energia meditativa té a veure amb l’energia mental i de la consciència. En totes les tradicions les dues vessants estan considerades, encara que no sempre predomina la mateixa.⁷

Les formes de pregària i/o meditació coincideixen també en tenir moments del dia pautats per a la pràctica, coincideixen moltes d’elles en les hores del capvespre i l’albada (moment en què el cicle del dia canvia) i també tenen moments importants en els solsticis o equinoccis. Els moments de pregària i/o meditació estan harmonitzats amb els cicles còsmics. D’igual manera totes les tradicions coincideixen en atorgar llocs sagrats a diferents espais o construccions, per allò que ha passat en ells, per qui hi ha viscut, per l’energia natural que desprenen... Aquests espais passen a convertir-se en llocs de peregrinació i de pregària i meditació *in situ* o en direcció cap a ells.⁸

5. *Ibidem*, p. 68.

6. X. MELLONI, “L’oració i la meditació en les tradicions religioses”, *Dialogal* 41 (2012), p. 10.

7. *Ibidem*.

8. *Ibidem*, p. 11.

Un altre punt en comú és la pràctica personal o privada i la pràctica pública o comunitària existent en totes les tradicions. D'igual manera hi ha en les dues modalitats maneres, formes de pregària i meditació més espontànies i altres més ritualitzades. Existeix en totes elles la repetició d'una paraula, so o nom sagrat a través d'un cant o fórmula, és el que es coneix àmpliament com la repetició d'un mantra, nom que prové de la conjunció de *man* (ment) i *tra* (control, protecció). Aquesta repetició és ajudada per un enfilall de boles.⁹

L'oració és difícil d'entendre i ser explicada en la societat actual. Aquest moviment de recolliment no es pot explicar o no s'entén en una societat en què el pensament està dispers. Ens recorda Elisabeth Gueneley que "l'home contínuament dispers viu en la superfície de si mateix... I la seva manera de comprendre la batalla que l'home ha d'emprendre amb ell mateix i amb les trampes de fora per afavorir aquesta interioritat sense la qual corre el risc de convertir-se en un estrany per a ell mateix."¹⁰

Segurament una de les dificultats que té aquest segle per entendre el sentit de la pregària, és el fet que sigui una experiència gratuïta i, encara més, que no estigui catalogada dins del que podríem dir utilitarisme. Aquests dos elements: gratuïtat i sense utilitat, són dos elements que també els trobem en l'amor. L'amor és gratuït i simplement sense finalitat, és a dir, la finalitat és ell mateix, l'amor per l'amor, comparable amb el món inefable de la pregària, tal i com apunta Elisabeth Gueneley.

Breu resum de les maneres de pregar de les diferents religions

Fent una petita anàlisi de les diferents formes d'oració dins de les tradicions més importants, comencem parlant de la tradició jueva.

La pregària jueva

En el seu llibre sagrat, la Torà, la paraula "orar" es pot dir de deu maneres diferents. Aquesta riquesa de llenguatge, ja ens està dient que l'oració és important en aquesta tradició. Podem veure, analitzant les diferents formes d'oració jueva, com té un clar component ritual, dins de la seva gestualitat.

Els actes rituals més importants del judaisme giren entorn de l'assimilació de la Torà. La lectura cúltica es fa tres vegades cada setmana: els dilluns, els dijous i, sobretot, els dissabtes al matí, que permet re-

9. *Ibidem*, p. 14.

10. E. GUENELEY en E. MARTIMI, *La oración. Lo que dicen las religiones*, Mensajero, Bilbao 2004, p. 20.

córrer-la per complet al llarg d'un any. El nucli de les oracions rituals diàries són també textos de la Torà. La mística hebrea considera que cadascuna de les lletres de la Torà és sagrada, ja que va ser escrita amb foc negre (tinta) sobre foc blanc (paper).

L'oració hebrea sorgeix com a resposta a Déu que elegeix i que lliura la Torà com a expressió i garantia de la seva elecció. La *berakà* (benedicció) és la resposta de la pietat hebrea a aquesta predilecció i el fonament de la seva oració. Una benedicció que és gairebé omnipresent en la jornada del creient: es fa en llevar-se i en anar a dormir; en les tres oracions rituals de la jornada, en l'àpat familiar, en fer les necessitats fisiològiques... com a fruit de la convicció que tot el que ha estat creat per Déu és bo (Gn 1) i, per tant, s'ha de rebre amb admiració, lloança i acció de gràcies.

La *berakà*, junt amb la referència a la Torà, són presents en les tres pràctiques bàsiques que s'expandeixen a manera de cercles concèntrics: la *shemà*, la *tefil·là* i la *migrah Torah*.

La *shemà* és el credo per excel·lència del judaisme. Es diu dues vegades cada dia, al matí i a la tarda. En aquestes pregàries varien les benediccions inicials i finals però no el nucli bíblic: Dt 6,4-9; Dt 11,13-21 i Nm 15,37-41.

A continuació es pronuncia la *tefil·là* (significa oració, intercessió) i conté un caràcter més imploratiu. Se la coneix també amb el nom d'*amidà* (estar dret), perquè es recita en aquesta postura com a signe de submissió i disponibilitat a la voluntat de Déu, mirant en direcció a Jerusalem.

Està composta per dinou benediccions, dividides en cinc seccions:

— Lloança a Déu pel seu amor (*hesed*), pel seu poder (*geburà*) i per la seva santedat (*qedushà*).

— Petició de béns espirituals: intel·ligència, penitència i perdó.

— Petició de béns materials: llibertat personal, salut corporal, abundància econòmica i el bé de la nació.

— Petició de béns socials: la justícia integral, el càstig dels enemics, la recompensa dels justos, la Nova Jerusalem, el Messies i que siguin escoltades les oracions.

— Acció de gràcies final entorn de la restauració del culte al temple de Jerusalem; una acció de gràcies de recapitulació i una petició per l'abundància de pau.

La *tefil·là* es recita tres vegades al dia, al matí, al migdia i a la tarda. Es recita movent tot el cos i cantussejant-la, una acció integral anomenada *devanem*. Es tracta d'una pràctica integral que unifica la persona en un estat de recolliment i absorció, on el cos, el psiquisme i l'esperit es converteixen en oració.

A través d'aquestes tres oracions diàries, i de les dues que es fan al moment de despertar-se i d'anar a dormir, el jueu devot forada l'estat ordinari d'oblit i dispersió.

Els homes han de fer les tres oracions rituals del dia amb el cap cobert amb una *quipà* i, en casos determinats, amb els filacteris i el *tal·lit*, un drap blanc rectangular amb franges blaves. La *quipà* s'ha d'utilitzar també en entrar a la sinagoga, i mentre s'estudia la Torà. Els jueus ortodoxos la porten permanentment. Simbolitza el fet que Déu està sempre per sobre de l'home.¹¹

D'altra banda, la relació que s'estableix a través de l'oració amb Déu correspon a una relació directa, sense cap intermediari, Déu i l'home, i sustentada amb les fonts bíbliques, però sense arribar mai a una fusió entre els dos. Una relació ideal d'oració és la que Abraham té amb Déu, on Déu l'anomena "Abraham, amic meu" (Is 41,8) o amb Moisès "El Senyor parlava amb Moisès cara a cara, com parla un home amb el seu amic" (Ex 33,11).

La pregària cristiana

En l'oració des de la tradició cristiana ens mostra una relació amb Déu, des d'on Ell té la iniciativa, i invita al creient a apropar-se a Ell.

En el Nou Testament apareixen descripcions detallades de com pregar. En la pregària cristiana se'ns revela el Déu Trinitari. Possiblement la persona que va ensenyar a pregar a Jesús fou Maria, ja en els evangelis ens parlen de la pregària des del cor de Maria (Lc 2,51): "Després baixà amb ells a Nazaret i els era obedient. La seva mare conservava tot això en el seu cor."

El mateix Jesús ens ensenya com pregar: La pregària cristiana (Mt 6,5-15):

I quan pregueu, no sigueu com els hipòcrites, que els agrada de posar-se drets i pregar a les sinagogues i a les cantonades de les places perquè tothom els vegi. Us asseguro que ja tenen la seva recompensa. En canvi, tu, quan preguis, entra a la cambra més retirada, tanca-t'hi amb pany i clau i prega al teu Pare, present en els llocs més amagats, i el teu Pare, que veu el que és amagat, t'ho recompensarà.

Quan pregueu, no parleu per parlar, com fan els pagans: es pensen que amb la seva xerrameca es faran escoltar. No sigueu, doncs, com ells, que bé sap el vostre Pare de què teniu necessitat abans que li ho demaneu.

Vosaltres pregueu així: Pare nostre del cel, sigui santificat el vostre nom.

11. Cf. X. MELLONI, *L'U en la Multiplicitat. Aproximació a la diversitat de les religions*, Mediterrània, Barcelona 2003, pp. 243-252.

Vingui a nosaltres el vostre Regne, faci's la vostra voluntat aquí a la terra com també es fa en el cel. El nostre pa de cada dia doneu-nos Senyor el dia d'avui i perdoneu les nostres culpes així com nosaltres perdonem els nostres deutors i no permeteu que caiguem en temptació, ans deslliureu-nos de qualsevol mal.

Perquè, si perdoneu als altres les seves faltes, el vostre Pare celestial també us perdonarà a vosaltres; però si no els les perdoneu, el vostre Pare no us perdonarà les vostres.

Pregària de Jesús (Mt 11,25-26):

En aquell temps, Jesús digué: T'enalteixo Pare, Senyor del cel i de la terra, perquè has revelat als senzills tot això que has amagat als savis i entesos. Sí, Pare, així t'ha plagut de fer-ho.

Pregària de Jesús a Getsemaní (Mt 26,39-42):

S'avança un tros enllà, es prosternà amb el front a terra i pregava dient: Pare meu, si és possible, que aquesta copa s'allunyi de mi. Però que no es faci com jo vull, sinó com tu vols. (...)

Se n'anà per segona vegada i va pregar dient:

Pare meu, si aquesta copa no pot passar lluny sense que jo la begui, que es faci la teva voluntat.

Segons paraules de Teresa de Lisieux: "Per a mi, l'oració es un impuls del cor, una mirada dirigida al cel, un clamor d'agraïment i amor enmig de la prova i l'alegria."¹² Una altra persona responia així al prevere d'Ars: "Ell em mira i jo el miro", en referència a la pregària. Déu ha fet una aliança amb els homes i dones, igual que amb el poble jueu. Teresa de Jesús es refereix d'aquesta manera a l'oració: "l'oració mental, en la meua opinió, no és altra cosa que una conversa amistosa i assídua amb qui sabem que ens estima."¹³ La primera oració ens l'ensenya Samuel en el Temple: "Parla, Senyor, el teu servent escolta" (1Sm 3,9-10). La primera actitud de l'oració cristiana és l'escolta atenta.

Teresa de Jesús és la gran mestra d'experiència de Déu, de diàleg amorós, permanent i constant amb Déu. La seva vida d'oració és camí interior d'experiència/vivència de Déu. Ens recorda K. Rahner que "una cosa segueix sent certa: que l'ésser humà pot experimentar personalment Déu. I la vostra pastoral hauria de tenir, sempre i en qualsevol circumstància, present aquesta meta inexorable... Ajudar l'home a experimentar que sempre ha estat i segueix estant en contacte amb Déu és avui més important que mai." També ens recorda I. W. Trueman Dicken que "el problema pastoral més urgent del nostre temps és com ensenyar a pregar (a dialogar amb Déu) al nostre poble."

12. TERESA DE LISIEUX, *Manuscrits Autobiogràfics*, Manuscrit, C 24, Proa, Barcelona 1996,.

13. TERESA DE JESÚS, *Vida*, 8,5, *Obras Completas*, Monte Carmelo, Burgos 1999.

Teresa de Jesús ens recorda que “no nos imaginemos huecas en lo interior...” CV 28,10), estem cridats a viure i créixer en plenitud des del nostre interior en llibertat i pau, oberts al diàleg permanent amb un mateix, amb els altres (incloent les diverses tradicions religioses del món...) i amb Déu.

Santa Teresa, com tots els místics, parla per experiència, escriu amb els ulls posats en si mateixa: “no diré cosa que no la haya experimentado mucho” (V 18,8), “lo que dijere helo visto por experiencia” (V 22,5; 28,7); però també amb un afany de comunicació i un propòsit didàctic, mistagògic, de dur a uns altres fins a on ella mateixa ha arribat: “sabe Su Majestad que, después de obedecer, es mi intención engolosinar las almas de un bien tan alto” (V 18,8), conscient que si escau l'experiència demana ser comunicada: “no soléis Vos hacer, Señor, semejantes grandezas y mercedes a un alma sino para que aproveche a muchas” (V 18,4); “diré algunas cosas para gloria suya, para aprovechar algún alma y se animen todos a contentar a su Majestad, pues aun en esta vida de tales prendas”(V 37,1). La seva intenció, per tant, és escriure per a tots, ésser amb la ploma el que era en vida: mestra espiritual.

La seva aportació més valuosa en la història de l'espiritualitat és haver descobert l'experiència contemplativa com a centre i eix de la vida cristiana, com el cor mateix de la fe.

En el segle XVI, en aquells “tiempos recios” de suspicàcia institucionalitzada (V 33,5), la pràctica efectiva de l'oració personal estava sota mínims, sotmesa a tota classe de sospites i limitacions, de la qual es pretenia excloure els laics (sobretot les dones) i la majoria de la vegades reduïda a ritus externs, a la mera repetició de resos i devocions, no poques vegades contaminats de trets supersticiosos (V 6,6).

Per aquest motiu fou necessari el descobriment teresià de l'oració, a través de la qual va descobrir també Crist com a amic (V 8,5; 37,6), perquè el nucli de la vida cristiana, sepultat sota un munt d'enderrocs acumulats per la història, aparegués de nou, recobrés la seva lluentor i passés a ocupar el lloc central que li correspon.

L'oració, en efecte, va ser el fil conductor de la seva experiència mística i la matèria dels seus escrits (1M 2,7; CV 4,2; 17,1; 21,10). Si l'oració és l'expressió de l'amor, experiència d'amistat, caldrà fonamentar aquesta experiència sobre unes bases que facin més sòlida l'oració, “porque para ser verdadero el amor y que dure la amistad hanse de encontrar las condiciones” (V 8,5). Com disposicions, Teresa les presenta en el Camí de Perfecció resumint-les en la tríade teològica: “la una es amar unas con otras; otra, desasimiento de todo lo criado; la otra, verdadera humildad, que aunque la digo a la postre, es la principal y

las abraza a todas” (CV 4,4). No hi ha contemplació autèntica sense el fonament teològic de les virtuts (CE 24,3-4; CV 4,3).

Teresa no va voler encotillar l'oració en cap mètode, deixant àmplia llibertat l'orant: “y así, lo que más os despertare a amar, eso haced” (4M 1,7).

La interioritat no és un refugi per a aïllar-nos del món; al contrari, és el lloc on ens experimentem com desfonats, remesos als altres, a l'altre que ens precedeix i funda. La crida a la interioritat és una força de gravetat que procedeix de més enllà de nosaltres i ens duu més enllà de nosaltres. Es tracta, doncs, de recollir-se fins a transcendir-se, d'entrada en el més interior d'un mateix i de sortida irreprimible més enllà de si mateix, d'endinsar-se amb Déu en el centre més secret d'un mateix per a trobar allí el secret originari de Déu i de l'home: Jesucrist, “ple de gràcia i de veritat” (Jn 1,14). Només qui es transcendeix, qui va més enllà de si mateix, sortint literalment de si, desposseint-se de tota pretensió de domini, podrà descobrir la transcendència.

Teresa ens proposa a tots una vida d'oració dialogal. Aquesta manera d'oració no és només per a practicar-la en determinats llocs i moments del dia, sinó “aun en las mismas ocupaciones”; doncs si l'oració és l'expressió de l'amor, i “el verdadero amante en toda parte ama y se acuerda del amado, ¿recia cosa sería que sólo en los rincones se pudiese traer oración!”; “no a los rincones, sino en mitad de las ocasiones” (CV 29,5; F 5, 15-16).

Per a arribar a orar amb els ulls oberts cal passar temps orant amb els ulls tancats i el cor obert.

El silenci de Déu. Ens recorda Joan de la Creu, company místic de Teresa de Jesús, juntament amb tots els místics de la humanitat: “lo que Dios obra en el alma a este tiempo no lo alcanza el sentido, porque es en silencio...” (*Llama de amor viva* 3, 67).

En el silenci místic sobre Déu, o sigui, en el callar nosaltres perquè ell ens parli, el que hi ha és un espai satisfet: s'escolta el silenci que parla. Aquí hi ha presència. I aquesta és una experiència completament distinta de la d'un silenci buit. L'experiència pròpia i la de molts místics ens diu que el silenci de Déu no és signe d'absència, d'ocultament, també ho és de presència: no és absència de relació, sinó d'un tipus de relació (V 8,5).

Aquest silenci és la paraula més íntima del seu amor; no és altra cosa, en definitiva, que el seu “callado amor” (expressió de sant Joan de la Creu, D 131 i en Cta 8 a les Carmelites Descalces de Beas / 22-11-1587).

Creiem de vegades que busquem Déu, però sempre és Déu qui ens busca, i sovint es fa trobadís amb qui no el buscava en absolut (Is 65,1-2; Rom 10, 20-21). Avui potser es tracta més aviat d'escoltar en silenci,

de respectar l'absència i de saber esperar i confiar. Només en aquest silenci i assossec actius es creen les condicions antropològiques i les actituds psicològiques necessàries perquè la veu de Déu sigui audible (S. Weil, *A l'espera de Déu*).

Les paraules amb les quals Franz Rosenzweig tancava la seva obra mestra podrien valer per a avui com un veritable programa de vida interior: caminar amb el teu Déu en la senzillesa, el que aquí s'exigeix és, tan sols, una confiança plenament actual, present. Confiança és una gran paraula. És la llavor de la qual creixen la fe, l'esperança i l'amor, i és el fruit que d'elles madura. És el més senzill i, justament per això, el més difícil. A cada moment s'atreveix a dir-li a la veritat amén i en veritat.

En el marc monàstic, trobem la pràctica de la *lectio divina*, on es destil·la el contingut dels set moments diaris d'oració salmòdica i escripturística. Aquesta immersió en la Paraula de Déu crea un clima i una disposició per viure en contínua presència de Déu. En la recitació dels salms de l'ofici monàstic, més que el significat precís de les paraules, és la manera de pregar-los, acompanyats de melodies apropiades, el que produeix aquest estat de comunió.

L'espiritualitat ortodoxa coneix la pregària del cor, mitjançant la repetició del nom de Jesús. Per mitjà de la invocació contínua d'una fórmula que té diferents variants, el camí hesicasta proposa l'accés a la unió amb Déu. Hesicasta prové de *hesychi*, que significa pau, serenitat, pacificació. Els orígens d'aquesta pràctica es remeten als pares del desert, però no es descarta certa influència de la pràctica sufí del *dikr* en el moviment de renovació hesicasta el segle XIII.¹⁴

Per la inspiració es rep el Nom que salva, mentre que per l'expiració l'orant reconeix la seva necessitat de salvació. L'oració es pronuncia primer vocalment, però a poc a poc esdevé interioritzada, fins a arribar a produir els efectes que es descriuen en el cèlebre llibre del *Relat d'un pelegrí rus*.

La pregària del cor dins la tradició ortodoxa russa, descrita en el llibre *Relats sincers d'un pelegrí rus al seu pare espiritual*,¹⁵ també es tracta d'una oració repetitiva com pot ser la del rosari dedicat a Maria, Mare de Déu. La pràctica de la repetició d'un nom no és exclusiva d'Orient. També va ser coneguda a Occident, segons manifesta *El núvol del no-saber*, un tractat d'oració contemplativa escrit per un monjo anglès del segle XIV.¹⁶

14. Cf. I. HAUSHERR, "La Méthode d'oraison hésychaste", *Orientalia cristiana* 36 (1927), p. 164.

15. JANERAS, Sebastià (ed.), *Relats sincers d'un pelegrí rus al seu pare espiritual*, Pagès Editors, Lleida 2013.

16. Cf. X. MELLONI, *L'U en la Multiplicitat*, pp. 252-259.

La pregària islàmica

L'oració, des de la tradició de l'Islam, troba les seves bases en el llibre de l'Alcorà inspirat per l'àngel Gabriel a Mahoma. Totes les branques de l'Islam poden orar juntes, ja que tan xiïtes com sunnites, tot i conservar algunes particularitats en els rituals, no tenen cap inconvenient d'orar junts. Un clar exemple és el trobament de les dues tradicions en la peregrinació a la Meca.

Segons historiadors, se sap que Mahoma va instaurar l'oració comunitària, inspirat en les assemblees monàstiques i en la periodicitat, model i fórmules de la litúrgia de l'Església cristiana siríaca. El compliment d'aquestes cinc oracions al llarg del dia és una obligació per a tot musulmà i aquesta oració anirà sempre orientada cap a la *Kaaba*, la Meca.

El més important i característic de la pràctica islàmica ve marcat per les cinc oracions rituals (*salawat*) de la jornada. En elles s'expressa l'essència de l'Islam: la submissió i el lliurament a l'Únic que és Real, que salva de la dissolució produïda per la distracció i l'oblit de Déu. Aquestes cinc oracions són, doncs, cinc records (*dikr*) diaris, durant els quals tota l'activitat personal i social es detura per dirigir-se a Déu.

Aquestes cinc oracions estan formades per diferents unitats, que varien segons les pregàries: dues unitats a trenc d'alba; tres al crepuscle, i quatre al migdia, tarda i nit.

Al seu torn, cada unitat es compon de sis temps amb les postures corresponents: un primer moment, dempeus amb les mans alçades a l'altura de les espatlles, en el qual es proclama: "Déu es el més gran" (*Allahu akbar*). S'inclina del cos en angle recte, durant la qual es diu: "Lloat sigui el Senyor." Segueix l'adreçament, en el qual es diu: "Déu escolta el qui el lloa", i es repeteix: *Allahu akbar*. A continuació té lloc la gran prostració: els genolls, les mans i el front es col·loquen tocant a terra, i es diu tres vegades: "Lloat sigui l'Altíssim." Després, el fidel s'asseu a sobre i diu una altra vegada: *Allahu akbar*". Es torna a fer la gran prostració.

Les fases de rebaixament (la inclinació i la gran prostració) evocuen l'extinció i mort de l'ego, i les d'adreçament (dempeus i sobre els talons) es refereixen a la resurrecció, immortalitat i permanència en Déu. El pas d'una fase a l'altra és marcat pel *takbir* (*Allahu akbar*).

El conjunt d'una oració dura entre cinc i deu minuts, segons el nombre d'unitats i el ritme personal de cadascú. Al final de cada oració es reciten alguns versets de l'Alcorà i s'acaba amb una salutació que és, a la vegada, una professió de fe (*shahada*) i memòria d'Abraham. Aquesta corporització de l'oració substitueix l'absència d'imatges. Tota la persona resta presa per la vocalització, l'audició i el moviment integral que con-

verteix l'oració en forma tangible i concreta. El rosari musulmà (*subha*) més comú té trenta-tres grans, els quals es recorren tres vegades.

La pregària musulmana assoleix tota la seva identitat i s'endinsa en el terreny de la mística en la invocació o record (*dikr*) de Déu i d'aquests noms. Com a pràctica de pietat i actitud del cor s'esmenta diverses vegades en l'Alcorà: "Recorda el teu Senyor internament, amb humilitat i temor; resant-li sense alçar la veu" (Alc 7, 105). El *dikr* es recita, en principi, individualment i en silenci, però també es pot fer en grup i en veu alta. Es podria dir que pels noms de Déu s'accedeix, d'alguna manera, a Déu mateix. Poden classificar-se en dos grans grups, segons si reflecteixen la seva majestat (*jalal*) o la seva bellesa (*jamal*).

L'altra pràctica mística de l'islam és la *sema*, coneguda com la dansa dervix, on el moviment transcendeix la paraula. Rumi en fou el fundador. És practicada per una única *tariqa* sufí: *Mevlevi* o *Mawlawiyya*. És el poeta i místic més gran de l'islam.

Mitjançant la dansa, el *dervix* perd la consciència del seu ego i "s'uneix en una comunió neta i exultant amb tot allò creat i així unit roda gravitant més i més en direcció a l'Únic."¹⁷

Diu el mateix Rumi:

Sema és la calma per a l'ànima dels vius, és per a qui posseeix l'essència de la vida [...]. Celebra el *sema* on hi hagi unes noces, no on hi hagi una vetlla de difunt. Qui no coneix l'essència de si mateix, ¿com pot beneficiar-se del *sema*, si el *sema* és solament per unir ànimes enamorades?¹⁸

La pregària hinduista

L'oració des de la tradició hinduista es troba en l'origen de textos molt antics en els quals es troben les seves fórmules, que presenten totes elles un caràcter fortament repetitiu. Pels hinduistes, la pregària és un mitjà de purificació per accedir a allò diví segons els Vedes (llibres sagrats). L'objectiu de tot hindú es unir-se amb Brahman, el principi neutre creador, per aconseguir la felicitat perfecta.¹⁹

En l'hinduisme, la pregària no respon a cap obligació o cerimònia imposada. Cadascú pot pregar a Allò que ell vol, allí on vol, quan vol i com vol.

L'hinduisme s'autodefineix com a *varnashrama dharma*, és a dir, com l'ordre (*dharma*) que correspon a cadascú en funció de la seva casta (*var-*

17. E. GALINDO, *La experiencia del fuego*, Verbo Divino, Estella 1994, p. 220.

18. RUMI, citat en E. GALINDO, *La experiencia del fuego*, p. 220.

19. Cf. B. TISON en E. MARTINI, *La oración. Lo que dicen las religiones*, Mensajero, Bilbao 2004, p. 110.

na) i el seu estat de vida (*ashrama*). Els ritus, doncs, són a la base de l'hinduisme. Se'n distingeixen dos tipus: els actes rituals (anomenats *Karma*) i els ritus perfectius (*Samskara*).

Els actes rituals es duen a terme als temples o bé a la mateixa llar, oferint aliments i flors a les divinitats del santuari local o domèstic, acompanyant les ofrenes amb mantras, lletanies o oracions.

Els ritus perfectius són exclusius de les tres primeres castes. Almenys existeixen setze rituals els quals es poden agrupar entorn de quatre moments de la vida: als voltants del naixement, a l'entrada de la pubertat (cap als deu anys), en la cerimònia del matrimoni i en els funerals.

Els ioguis i renunciants (*sannyasi*) se sostreuen d'aquests ritus, igual com es desarrelen de la seva casta en prendre la via de la renunciació. En lloc de ritus, es dediquen a altres exercicis espirituals (*sadhana*), pràctiques que consideren veritablement importants per a l'alliberament i les possibilitats de les quals, segons les múltiples escoles del ioga, són variadíssimes.

Ioga (unió) és la paraula que aglutina totes les pràctiques que cerquen la unió amb el diví. Existeixen molts tipus de ioga i innumbrables escoles a l'interior de cadascun d'ells: així, existeix el *hatha ioga*, que se serveix del cos com a principal instrument de transformació; el *kundalini*, *laya* o *tantra ioga*, que posa en joc les energies subtils que circulen pel cos físic; el *bhakti ioga*, que utilitza la força de les emocions afectives; el *raja ioga*, que treballa el control dels pensaments; el *karma ioga*, que utilitza el vehicle de les accions ordinàries; el *mantra* o *nada ioga*, que es val de la respiració de sons o síl·labes sagrades; el *jnana ioga*, que cerca la identificació amb la realitat suprema mitjaçant el coneixement i d'altres.

D'entre tots aquests camis, el més conegut és el que va sistematitzar Patanjali (entre els segles II aC i III dC), on va integrar diversos vehicles en una successió de vuit etapes.

1 i 2. Les dues primeres són, pròpiament, passos preparatoris per disposar la puresa d'esperit: cinc renúncies (*niyama*) i cinc adhesions (*yama*).

Les dues etapes que segueixen corresponen al *hatha ioga*:

3. Els *asana* són postures corporals que activen els diferents òrgans i centres energètics del cos, els quals serveixen de suport per a la meditació.

4. Després ve el control de la respiració (*pranayama*).

5. El cinquè pas consisteix en el recolliment dels sentits (*prathyahara*), lllindar de la interiorització.

6. La concentració (*dharana*), la qual consisteix en aconseguir centrar l'atenció de la ment en un objecte únic, ja sigui exterior (visualitzant-lo) o interior (imaginant-lo).

7. La meditació (*dhyana*), definida per Patanjali com un "corrent de pensament unificat" (III,2).

8. Finalment, s'assoleix l'ènstasi o *samadhi*.

En el cinquè estadi (*dharana*, concentració) trobem múltiples tècniques i suports possibles per aconseguir centrar l'atenció de la ment. Entre elles, destaquem les pràctiques de la repetició de mantra, pròpies del *nada ioga* o "ioga del so", i la pràctica devocional i molt estesa del *Nama-Japa*.

En el *nada ioga* es considera que al principi hi havia un únic so, l'*Aum* primordial. Cada pronunciació d'un *Aum* representa la creació i l'extinció d'un món, i a través de les seves vibracions s'entra en comunió amb aquesta vibració primordial.

El *Nama-Japa* es distingeix de la repetició dels mantra en el fet que no solament es repeteix un so, sinó que es tracta d'una invocació. És una pràctica pròpia del corrent *bhàktic*. *Japa* vol dir "recitació" o "repetició" i mantra prové de *man*, "ment" i *tra*, "control", "vehicle". Són quasi sinònims i tots dos es poden fer en silenci o en veu alta. L'important és que les primeres pregàries són dirigides a les diferents manifestacions divines (Vishnú, Krishna, Rama, Shiva, etc...), mentre que la meditació és silenciosa i no es dirigeix a cap divinitat sinó a l'Absolut que habita arreu i en cadascú.²⁰

Un hinduista exemplar fou Ramakrishna (1836-1886), de qui són conegudes les seves experiències en la recerca de Déu, que el porten a explorar la fe de l'Islam i del Cristianisme. Per portar a terme aquest projecte es vesteix com un musulmà i prega com un musulmà. De la mateixa manera actuarà per a viure la fe d'un cristià, es vestirà, viurà i pregarà com ho fan els cristians. A través d'aquestes pràctiques arriba a la conclusió que existeix una fe universal present en cada una de les diferents religions.²¹ Acaba dient: "Tantes religions, tantes vies per aconseguir el mateix fi. Jo he practicat l'hinduisme, l'islam i el cristianisme. Jo he orat al mateix Déu, al mateix al qui tots dirigeixen els seus passos encara que a través de vies diferents."²²

20. X. MELLONI, *L'U en la Multiplicitat*, pp. 267-273.

21. Cf. J. HERBERT, *L'Enseignement de Sri Ramakrishna*, Albin Michel, París 1970, pp. 19-20.

22. *Ibidem*.

La meditació budista

La meditació des de la tradició budista es dirigeix a Buda, ell no és Déu ni profeta, és un “Despert”. En totes les religions d’Orient, la flor de lotus representa la puresa i la bellesa emergint de la brutícia del llot. En l’hinduisme conté un aspecte més passiu, representa el soli o receptacle de la manifestació divina. En el budisme expressa l’essència de l’ànima que sorgeix d’un estat obscur i informe (el fang i l’aigua) per obrir-se a la il·luminació.

Quant a les pràctiques de meditació i tècniques d’absorció, si bé el budisme va rebre el llegat de la tradició hindú, la seva novetat es troba en la sistematització que va fer i en les seves pròpies explicacions entorn dels estadis de la disciplina mental.

En el corrent *Theravada*, aquestes pràctiques de meditació (*bhavana*) es poden agrupar en dos tipus: el *Vipashana* i la concentració.

El *Vipashana* significa literalment “visió correcta o penetrant”. Consisteix a recórrer amb l’atenció totes les parts del cos i observar les diferents sensacions que es perceben, però sense identificar-s’hi. Així s’arriba a experimentar que el cos és solament un flux (*anicca*) continu de vida.

El segon tipus de tècniques de meditació gira entorn de la concentració (*samadhi*), que és l’octava via esmentada pel Buda per assolir l’alliberament.

Clàssicament es difracta en quaranta ajudes o mètodes d’interiorització (*kammatthana*): deu són objectes externs (*kasina*): la terra, l’aigua, el foc, el vent; cercles (*mandala*) de colors, fets de fusta, de roba; taques de llum i l’espai. Uns altres deu passos, anomenats “desagradables” (*ashuba*), consisteixen a imaginar les deu etapes en les quals es va descomponer un cadàver.

Segueixen les deu “recol·leccions” (*anussati*), d’ordre més conceptual, que consisteixen a meditar sobre Buda, la doctrina, l’ordre, la moralitat, la generositat, els éssers celestials, la pau del nirvana i la reencarnació, a més de prendre consciència del cos i de la respiració.

A continuació, es proposa meditar sobre els quatre estats de puresa mental: la compassió, l’amistat, la simpatia i l’equanimitat.

Després, sobre les quatre esferes immaterials: l’espai infinit, la consciència il·luminada, el buit (*sunyata*), i la superació de tota percepció. Aquestes quatre esferes es corresponen amb quatre estats o experiències místiques anomenades *arupa*.

Finalment es mencionen elements primaris, que fan pensar en els mals del menjar, i la composició dels elements primordials: aigua, terra, foc i aire.

El budisme tibetà està caracteritzat per una gran complexitat de pràctiques i tècniques de meditació provinents del substrat xamànic i de la influència del tantrisme. Entre totes aquestes tècniques, destaca la utilització dels mandala.

Els mandala són suports per a la meditació elaborats amb materials diversos. Els més genuïns són fets de sorra, per expressar l'evanescència de la vida. Mitjançant la guia d'un mestre, l'elaboració d'un mandala permet l'expressió i reintegració de la consciència, ja que la seva visualització fa possible la revelació de les forces ocultes que operen en la persona i en l'univers.

L'altra pràctica més característica del budisme tibetà, es la repetició constant de la frase: "*Om Mane Padme hum*", que significa 'joia en el lotus', que és el Buda mateix.

La pregària es repeteix contínuament com a oració popular i així beneficia el cosmos sencer.

La pràctica de repetir una invocació existeix també en el budisme de la Terra Pura o amidisme. Es tracta del corrent bhàktic més popular del budisme.

De tots els corrents budistes, el zen és el camí més despullat vers la il·luminació. En ell, els quaranta suports han estat reduïts a un: la respiració. L'escola Rinzai n'hi afegeix un altre: els *koan*, proposicions o narracions paradoxals. En el ioga, es busca el contacte de l'absolut personal (*atman*) amb l'Absolut Total (*paramaatman*), mentre que en el zen es busca el buit (*sunyata*) que permet l'experiència de ser en el despullament més radical.

Si algun dogma té el zen, no és un credo, sinó la postura corporal durant la meditació o "assentament". El contacte amb el centre vital del *hara*, localitzat físicament sota el melic, marca el punt d'encaix entre la terra i el cel. Cal recordar que existeixen dues escoles: la Soto, de caràcter més popular, que treballa des de la respiració, i la Rinzai, més elitista, que treballa des dels *koan*.

El zen coneix altres pràctiques de concentració i d'il·luminació, entre les quals destaquem el tir amb arc. A cavall entre el zen i el taoisme, cal esmentar el ritual del te. Així doncs, l'acte de servir una tassa de te es converteix no solament en un art sinó en una cerimònia mistagògica, perquè a través d'ella es pren consciència que en cada acció hi ha continguda la Totalitat.²³

23. Cf. X. MELLONI, *Ibidem*, pp. 273-281.

La pregària en les religions tribals

En les religions tribals, i més particularment en les africanes, la relació amb allò sagrat passa per la litúrgia del cos.

Moltes de les oracions no són verbals, sinó que són oracions-objecte, és a dir, pregàries interiors que s'expressen exteriorment, mitjançant objectes rituals específics: fum, tabac, bastons, pilots de pedres... No són ofrenes (com ara la llet, la mel, la fruita, els cereals, la sang i el cos d'un animal que es presenten en altres moments), sinó condensacions materials de l'oració. En la dansa, és el cos el que es converteix en pregària, al ritme dels tambors, pels quals es manifesta el bategar de la terra.

Cal distingir entre les cerimònies públiques (exotèriques) i les secretes (esotèriques), basades en una constel·lació d'oposicions lligades a aquesta distinció: visible/invisible, no iniciat/iniciat, poblat/selva, home/dona, etc.

Entre les religions tribals, mereixen una atenció especial els ritus del indis americans, per la seva profunditat espiritual i la seva riquesa simbòlica. En la major part de les cerimònies sioux, és present la pipa sagrada o calumet, la qual té un caràcter sacramental i és plena de simbolisme.

Quan es prega amb la pipa, es prega per totes les coses i amb totes elles. Per això, només el qui té el cor pur pot apropar els llavis al *calumet*. En altres pobles indígenes d'Amèrica, en lloc del tabac s'utilitzen substàncies al·lucinògenes més severes, com el peiot o la mescalina.²⁴

La crida a la saviesa

Raimon Panikkar en el seu llibre *Invitació a la saviesa*, indica com a propi de l'ésser humà i de les seves diverses tradicions un anhel per la saviesa. Existeixen diferents maneres d'anomenar-la: tercer ull, salvació, il·luminació, satori, resurrecció, però en el fons tots ells són símbols de saviesa. En paraules de Raimon Panikkar, "la saviesa és una invariant humana."²⁵

És interessant destacar com el llibre sant de la fe *sikh*, Sri Guru Granth Sahib, no sols va ser escrit per gurus sikhs sinó que també s'hi van incloure textos d'homes de Déu tant hindús com musulmans. Així també ho veiem en altres llibres sagrats, per exemple la Bíblia, que beu de textos jueus en l'Antic Testament, i el mateix Alcorà, que beu d'aquestes mateixes fonts i absorbeix també en el seu text la figura cristiana de Jesús i Maria.

24. *Ibidem*, pp. 281-286.

25. R. PANIKKAR, *Invitació a la saviesa*, Proa, Barcelona 1999, p. 27.

La pregària en l'actualitat

E. Ancilli descriu la societat actual com desacralitzada, on la diferència entre el domini d'allò sagrat i d'allò profà cada vegada és més neta. En l'antiguitat, l'home primitiu, com anomena E. Ancilli, aquest home d'abans no feia una distinció entre aquests dos mons, tot el que s'esdevenia en la vida d'aquest home era una causa directa de la voluntat de Déu. Tot esdeveniment és interpretat com una resposta divina, sols existia una única Causalitat, independentment de les característiques del fet esdevingut. D'aquí que aquest home fos profundament religiós, en el sentit que totes les seves accions i súpliques estaven sempre dirigides a Déu, i la seva mateixa imatge de Déu era d'una divinitat defensora, vàlida i a vegades única contra les forces de la natura o d'una societat injusta i desigual. L'home actual se sent més segur davant la natura i més autosuficient. D'aquí ve que, l'home actual hagi perdut majoritàriament aquesta visió de Déu, del món i de la vida. Ancilli creu que, separant radicalment allò sagrat d'allò profà, s'ha posat en crisi la visió espiritual de la vida.²⁶ No ho creu així Benet XVI, que veu signes indicatius en la societat actual d'un despertar del sentit religiós, un redescobriment de les actituds contemplatives i pràctiques meditatives, una "recuperació" de la importància de Déu a la vida de l'home, un canvi d'actitud d'una visió materialista a una visió més espiritual.

Està clar que l'auguri fet per alguns filòsofs des de l'època de la Il·lustració, que anunciava la desaparició de les religions en contraposició d'una ciència i raó absoluta escindida completament de les fes religioses i qualsevol idea referida al món d'allò sagrat, ha quedat totalment desfasat i superat pel fet que l'*homo digital* actual continua tenint ànsies d'Absolut. En paraules de Benet XVI "l'home digital", igual que el de les caveres, cerca en l'experiència religiosa els camins per superar la seva finitud i per assegurar la seva precària aventura terrenal.²⁷

Tal i com apunta J. Martín Velasco, des de fa poc temps, les religions han exercit una espècie de monopoli sobre l'espiritualitat, fins al punt que aquesta espiritualitat remetia quasi necessàriament a la religió i gairebé mai es concebia que es pogués ser espiritual al marge de les religions. Aquesta situació està completament superada i avui els tractats d'espiritualitat cristiana deixen un lloc a les espiritualitats d'altres religions, a les espiritualitats no religioses i a les místiques profanes.²⁸

26. Cf. E. ANCILLI, "Oración", *Diccionario de Espiritualidad*, pp. 11-27.

27. BENET XVI, *La pregària cristiana*, pp. 67-68.

28. Cf. J. MARTÍN VELASCO, *La experiència mística, Estudio interdisciplinar*, Trotta, Àvila 2004, p. 43.

El Concili Vaticà II diu:

Els homes esperen de les diferents religions una resposta als enigmes recondits de la condició humana que, avui com ahir, commouen íntimament els seus cors. Què és l'home? ¿Quin és el sentit i la fi de la nostra vida? Què és el bé i què el pecat? Quin és l'origen i la fi del dolor? ¿Quin és el camí per assolir la veritable felicitat? ¿Què és la mort, el judici i la retribució després de la mort? ¿Quin és, finalment, aquest misteri últim i inefable que abasta la nostra existència, del qual procedim i cap al qual ens dirigim?²⁹

En el fons de tota persona hi ha latents aquests interrogants fonamentals, els quals el mateix home sap que no poden ser respostos per ell mateix sense obrir-se a l'Altre, a alguna cosa, a Algú que pugui donar-li allò que li manca.

Pregària i diàleg interreligió en l'actualitat

Abans d'aprofundir el tema que ens ocupa, la pregària interreligiosa, cal que ens endinsem en el diàleg interreligió com a pas previ perquè es pugui preparar el lloc i el temps propicis per a la pregària interreligiosa.

Des del 1893, any en què es va celebrar el primer Parlament Mundial de les Religions a Chicago, se n'han realitzat molts més i és remarcable el nombre tant de grups com de trobades que se celebren i persones que participen en aquests esdeveniments.

Un fet característic de la societat actual és el descrit per J. Martín Velasco, com a pluralisme religió causat en bona mesura per la globalització i per la "cultura planetària". Aquest pluralisme no és sols expressat a través de l'existència de múltiples religions, fet que ha existit des de sempre, sinó per la presa de consciència d'aquesta pluralitat i el fet que comporta haver de relacionar-se entre si. Aquest fet de proximitat i convivència de les religions ha provocat que s'hagi superat l'aïllament inicial que havia regit durant molt temps les relacions entre les diferents tradicions i també ha frenat la idea d'expansionisme i conquesta ideoreligiosa de les tradicions més universalistes vers altres pobles i cultures anomenades "primitives". Com explica J. Martín Velasco, "l'etnocentrisme, tant polític, cultural i religió, ha estat substituït a partir de la segona meitat del segle xx, a partir sobretot de la superació del colonialisme, pel pluralisme en tots els terrenys que es deriven de la presa de consciència per tots els pobles, cultures i religions de la pròpia identitat i de la seva inalienable dignitat."³⁰

29. CONCILI VATICÀ II, declaració *Nostra Aetate*, (núm. 1).

30. J. MARTÍN VELASCO, *El fenómeno místico, estudio comparado*, Trotta, Madrid 1999, p. 466.